

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
імені Богдана Гаврилишина

Кафедра політології та філософії ім. Сергія Коновала

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА дипломна РОБОТА

на тему:

**«Абсентеїзм у країнах ЄС: досвід для України в контексті європейської
інтеграції»**

Спеціальність 052 – Політологія
Освітньо-професійна програма – Міжнародні та регіональні політичні
комунікації

Виконала: студентка IV курсу, групи ПОЛ-41
спеціальності «Політологія», Кушнір Юлія

Науковий керівник: кандидат історичних наук.
доцент Гурик М. І. _____

Випускню кваліфікаційну роботу
Допущено до захисту
«_____» _____ 20__ р.
Завідувач кафедри

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3-5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО – МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ АБСЕНТЕЇЗМУ ЯК ЯВИЩА ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ	6-13
1.1. Аналіз проблеми виборчого абсентеїзму у політичній науці	6-12
Висновки до розділу 1	13
РОЗДІЛ 2. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД АБСЕНТЕЇЗМУ У ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ	14-27
2.1 Аналіз виборчої пасивності в країнах ЄС	14-21
2.2 Причини виборчого абсентеїзму серед молоді	22-26
Висновки до розділу 2	27
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ АБСЕНТЕЇЗМУ	28-35
3.1. Досвід подолання абсентеїзму серед молоді в країнах ЄС	28-35
Висновки до розділу 3	36
ВИСНОВКИ	37-38
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	39-41

ВСТУП

Актуальність дослідження. Протягом останніх десятиріч ми спостерігаємо певні тенденції в Європі та в деяких країнах з тривалим демократичним досвідом наприклад США, явне зниження політичної активності та довіри громадян до демократичних інститутів. Поширеним стало явище абсентеїзму, тобто зменшення явки виборців і це, слід підкреслити, є неправильним для функціонування демократичної держави, особливо, коли говоримо про короткий період досвіду і практики демократичного порядку в деяких державах. Україна з 2022 року має статус кандидата на вступ до ЄС, тому загальноєвропейські процеси викликають особливо підвищений інтерес, зокрема і явище електорального абсентеїзму. Оскільки саме через участь у виборах громадяни можуть брати участь у формуванні влади, то підвищення абсентеїзму серед електорату матиме негативні наслідки.

Стабільність політичного життя, легітимність інститутів влади, репрезентація всіх груп населення залежить від політичної активності та участі у виборах населення. Тому видається доцільним проаналізувати проблему, яка зводиться до питання, чому зменшується частка людей, яка бере участь у політичних виборах, чи це постійна тенденція. Необхідно проаналізувати причини абсентеїзму та динаміку цього явища в ЄС, особливо серед молоді в контексті того, що Україна здійснює процеси євроінтеграції. Важливе значення має знаходження механізмів для подолання виборчої пасивності для країн з високими демократичними стандартами і для тих, хто на ці стандарти рівняється, зокрема Україна. Саме цим колом питань, які потребують дослідження зумовлена актуальність обраної теми.

Ступінь вивчення проблеми. Абсентеїзм, як один із феноменів та форма електоральної поведінки були і є предметом дослідження як українських, так і закордонних науковців. Зокрема причини явища абсентеїзму досліджувалась такими вітчизняними науковцями, як І. Тодріною та Н. Бондар, М. Фоломєєвою, В. Крижанівською. Складові та теорія даної проблеми розглядалися В. Стукаленком. Виникнення та поширення абсентеїзму серед електорату України стали предметом дослідження О. Грабар та І. Щebetун. Питанню подолання цієї проблеми приділено

увагу Я. Мущенко, О. Корнієвським. Серед зарубіжних науковців, які розглядали різні аспекти виборчого абсентеїзму відзначимо таких, як П. Снідерман, Ф. Конверс, Е. Даунс, М. Ваттенберг, М. Рольф, С. Розенстоун, Т. Феддерзен. Водночас, важливий характер цього явища та постійний генезис в умовах української політичної системи вимагають нових досліджень у даній сфері.

Мета роботи: вивчення проблеми абсентеїзму та досвіду його подолання у країнах ЄС в контексті європейської інтеграції України.

Для досягнення мети дослідження ми виокремили наступні **завдання:**

- Здійснити аналіз явища абсентеїзму у політичній науці;
- Охарактеризувати проблему виборчої пасивності в країнах ЄС;
- Виокремити причини виборчого абсентеїзму серед молоді;
- Розглянути досвід подолання абсентеїзму серед молоді в країнах ЄС.

Об'єктом дослідження є явище абсентеїзму.

Предметом дослідження є особливості абсентеїзму та досвіду його подолання у країнах ЄС в контексті європейської інтеграції України.

Методи дослідження. Для здійснення аналізу проблеми абсентеїзму та виконня поставлених завдань ми використали загальнонаукові методи такі як *порівняльний, функціонально-структурний, систематизації та узагальнення, історичний, аналізу та синтезу*. Використання історичного методу дозволило нам здійснити аналіз теорії абсентеїзму в політичній науці в процесі розвитку політичних процесів в світі. За допомогою систематизації та узагальнення нами охарактеризовано причини абсентеїзму та його вплив в політичне життя держав ЄС. Функціонально-структурний метод використовувався, щоб виокремити причини абсентеїзму серед молоді в країнах ЄС. Аналіз та синтез як методи дали можливість визначити шляхи подолання абсентеїзму серед молоді.

Наукова новизна дослідження. Новизна роботи полягає у спробі комплексно розглянути питання абсентеїзму, як актуальної проблеми в сучасній політичній науці. Здійснено спробу системного дослідження європейського досвіду подолання абсентеїзму. Набули подальшого розвитку положення про необхідність виборчої

активності серед молоді, як критерію збереження та поширення європейських демократичних стандартів у політичне життя країн ЄС.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки та пропозиції, сформульовані положення, які проаналізовано у дипломному дослідженні, можна використовувати в подальших наукових дослідженнях з даної проблеми. Сформульовані положення, стануть теоретичним підґрунтям у здійсненні європейської інтеграції України, зокрема в питаннях розбудови активного середовища виборців. у процесі підготовки навчальних дисциплін, програм та посібників. на онлайн-зібраннях, конференціях, семінарах.

Апробація роботи. Окремі положення дипломної роботи доповідалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Політичні ідеї в епоху глобалізації: філософські рефлексії та сучасні виклики» (Тернопіль, 4-5 листопада 2024 р.)

Структура роботи включає: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел. Перший та третій розділ складається із одного підпункта, другий – з двох. Загальний обсяг роботи – 40 сторінок.

РОЗДІЛ 1

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО – МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ АБСЕНТЕЇЗМУ ЯК ЯВИЩА ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

1.1. Аналіз проблеми виборчого абсентеїзму у політології

Теоретичні міркування щодо абсентеїзму проведені на основі політологічних досліджень найчастіше зосереджуються на міркуваннях про демократичний устрій щодо процедурних питань та інституційної бази, що стосується функціонування демократії. Поєднання цих дослідницьких підходів, тобто теоретичних досліджень щодо демократизації політичної системи та емпіричних висновків, а також сприйняття соціальних сигналів, що надходять від опитувань громадської думки, можуть призвести до побудови більш цінних висновків і постановки нових питань дослідження. Бондар Н. та Тодріна І. вказують : «Аналіз соціальної рецепції політичних змін та їх вираження в стані суспільної свідомості найчастіше відносяться до ситуації напередодні політичних виборів» [1, с. 28].

Виокремимо, що поняття «абсентеїзм» походить з латинської мови «absentis» або відсутній та відповідає такому визначенню: «відмова громадян від участі у виборах представницьких органів влади, глави держави та посадових осіб, а також у референдумах. Під цим терміном розуміється також соціально-політична апатія та байдуже ставлення громадян до своїх прав і ухилення від виконання обов'язків» [5].

Зазначимо, що саме три основні підходи щодо означення проблеми абсентеїзму визначаються закордонними політологами. По-перше, він характеризується, як раціональна діяльність, зокрема Е. Даунсом [19]. По-друге, розглядається як ухилення від певної поведінки, тобто свідомий бойкот або просто небажання бути причетним до виборів. По-третє, абсентеїзм є показником соціальної стабільності суспільства. Р. Роуз, С. Верба, Г. Алмонд [12; 28] означили, що: «участь у виборах не гарантує, що політична система може забезпечити стабільне майбутнє. Для вирішення даної проблеми потрібно збільшити довіру до влади шляхом усунення неефективних чиновників, адже пасивність громадян призведе до кризи, а значить відсутності громадянського спокою».

Європейське суспільство не може вважатися таким, що демонструє високий рівень громадянської участі, навпаки, рівень участі демонструє тенденцію до зниження. Хоча рівень освіти громадян зростає, їхні знання про механізми демократичної системи зростають, як і досвід життя в умовах демократичної системи, однак спостерігається чітка тенденція до зниження та вже низький рівень участі в політичному житті. Це проявляється значною мірою в голосуваннях під час президентських, парламентських та місцевих виборів. Це незаперечний соціальний факт, хоча й дуже несприятливий для суспільства .

Рівень політичної активності знижується, хоча в деяких країнах використовуються інституційні рішення щодо голосування, відомі як обов'язкове голосування. Це рішення працює в таких європейських країнах, як Бельгія, Греція, Португалія, Швейцарія та Італія. Тому явка виборців має різний ступінь інтенсивності. Водночас наголошують дослідники, такі, як Т. Сасінська – Клас: « у інших європейських країнах, таких, як Польща участь у виборах бере менше половини повнолітніх громадян, які мають право голосу. Подібна ситуація буває і на місцевих виборах» [30].

Гаврилюк Д. вказує: «Участь громадян у політичному житті є однією з найважливіших ознак демократії. Демократична політична культура – це культура участі громадян у суспільному житті. Політична участь визначається в літературі з цього питання як: «добровільна відданість досягненню конкретних політичних результатів, наприклад обрання (усунення) осіб, які мають владу, та прийняття/неприйняття обов'язкових до виконання рішень» [2]. Додонов Д.: «Політична участь є формою політичного впливу громадян, які вирішують, хто правитиме країною протягом цього періоду наступного парламентського терміну, в органах місцевого самоврядування чи за результатами обрання того, хто займе найвищу посаду в країні, тобто залишиться президент, канцлер тощо. Високий рівень політичної участі – це як пише Д.Додонов: що є показником: «політичної культури участі, яка відрізняється відносно високою обізнаністю про політичні

механізми та схильністю громадян брати активну участь у політиці та управлінні потужність» [7].

Як зазначає Шведа Ю.: «Політична участь вимагає від громадян знання політичних процесів і механізмів, а також усвідомлення власних цілей з політичною системою, в рамках якої вони діють, а також ставленням до участі в політичній діяльності через виражену підтримку та вжиті завдання та відповідальність, пов'язані з реалізацією прийнятих політичних цілей. Як основними формами політичної участі повинні бути: а) участь у виборах і референдумах; б) участь у виборчих кампаніях; в) участь у політичних кампаніях і громадських рухах; г) індивідуальні контакти з політиками» [10].

У будь-якому суспільстві політична діяльність є дуже бажаною, оскільки вона дозволяє більш ефективно реалізовувати прийняті політичні цілі та завдання. Йдеться, перш за все, про системну діяльність, що підтримує буття даної політичної системи, а не антисистемні дії проти політичної системи в цілому. Цій меті служить процес політичної соціалізації громадян, який здійснюється в межах даної країни.

Передбачається, що вищий ступінь політичної участі громадян є підтримкою процесу легітимізації влади, що сприяє підвищенню ступеня демократичності системи. Спостереження за суспільним життям показують, однак, що ступінь інтересу громадян до сфери політики має тенденцію до зниження. Інтерес до політики та готовності до політичної участі в більшості демократичних країн не перевищує 10-20 %. Спостерігається, що відсоток людей, які добровільно та активно беруть участь у політичному житті, зменшується [15]. Винятком із цієї регресивної тенденції є ситуації, пов'язані з виборами, коли саме громадяни, які зазвичай не беруть участі в політиці, починають висловлюватись інтерес до виборів, представлені кандидатів на політичні посади, атмосфери політичної суперечки та запропоновані програми і передвиборчі обіцянки тощо. Подібний механізм має місце в ситуаціях політичних конфліктів і суперечок або загострення криз. Тоді громадяни прокидаються зі стану політичної байдужості і починають самоформуватися власна позиція з питання, яке є предметом полеміки.

Коли зменшується залучення громадян до голосування на всіх рівнях виборів, така ситуація сприяє слабкості моделі політичної культури. Для участі у прийнятті рішень і виборчому процесі недостатньо мати формальні повноваження та демократичні свободи, представників політичних партій у парламенті чи органах місцевого самоврядування, або вибори президента країни. Важливо те, як ці повноваження використовуються, а це показник демократичності системи та рівня політичної культури громадян.

Тільки знань, цінностей і думок недостатньо і суджень про демократичну систему, але не менш важливими є безпосередня політична поведінка громадян у межах діючої політичної системи. Г. Алмонд вважає: «Якщо вона відсутня або виявляють регресивну тенденцію, то є закономірність, що політична культура участі втрачає цінність» [12].

«Голосування є проявом демократії», це ми вирішуємо, голосувати чи ні, і ніхто не зробить цього за нас [31]. Це означає, що в демократичній системі завжди є громадяни у ситуації, яка вказує на те, що вибори наближаються, наприклад, що вони відбудуться згідно з виборчим календарем через три-чотири роки, або після виборів, що означає, що вони практично постійно перебувають у ситуації майбутніх політичних виборів або визначених результатів виборів, що нещодавно відбулися. Ральф Дарендорф вважає: «Політичні права є вхідний квиток для активних громадян» [32]. Тому соціологи та політологи наголошують на важливості участі громадян у демократії та їх активної участі у створенні суспільства. Ці активні одиниці називаються громадяни, і якщо рівень їх активності високий, то ми говоримо про громадянське суспільство.

Виборчий абсентеїзм – політична пасивність чи відсутність активності. Абсентеїзм на виборах також називають «виборчою бездіяльністю», «не голосував», «не брав участі у виборах», «не був на голосуванні» і стосується «явища неучасті громадян, які мають право голосу». Ступінь абсентеїзму на виборах трактується як вираження слабого сприйняття або відсутності такого прийняття демократичних рішень. Останніми роками спостерігається чітка тенденція до зниження і без того

низької участі у виборах. Більшість повнолітніх громадян не беруть участі у виборах і не приймають жодних рішень у цьому відношенні, що не означає, що виборчі рішення, прийняті до меншості не належать ті, хто в них не брав участі. Однак це тісно пов'язане з дедалі слабшим рівнем легітимності влади, яку обирає все менше людей [2]. Дослідження виборчої активності та відсутності в ситуаціях політичного вибору проводив американський політолог П. Конверс. Його висновки, засновані на аналізі американського суспільства, були неодноразово перевірені та підтверджені в подібних дослідженнях, також проведених у кількох європейських країнах, включаючи Німеччину, Швеція, Норвегія та Фінляндія. Вони показали: « На низьку явку або відмову йти на вибори впливають такі особливості: 1) низький дохід; 2) відсутність освіти; 3) вік до 35 років; 4) сімейний стан – самотні голосують рідше; 5) стать – жінки частіше не братимуть участі у виборах; 6) професійний статус – некваліфіковані працівники частіше не голосуватимуть, працівники сфери послуг, фермери; 7) осідання в громаді – нові прибулі, швидше за все, не голосуватимуть» [17].

Отже, соціально-демографічні фактори, такі як освіта та дохід та професійна позиція, мають значний вплив на участь (або її відсутність) громадян у політичному житті. Дослідження, проведене норвезьким соціологом Стейном Рокканом і його командою, вказує на те, що: «в демократичних країнах фіксується відносно низька політична участь громадян, яка більше тяжіє до трансформації політичного життя громадян у сферу діяльність еліти. Дослідники вважають цю тенденцію дуже несприятливою, особливо у тих суспільствах, де демократичний досвід практикувався лише десяток або близько того років» [24].

У Польщі питанням участі в політиці займалася, зокрема, Х. Скаржинська, і з її аналізу випливає, що серед дорослих громадян переважає звичайна політична діяльність. На думку автора: «Це діяльність, пов'язана з установкою підпорядкування вимогам і очікуванням політичної системи та соціальних норм, визнаних такими соціально важливі для громадян» [30]. Також найчастіше це єдина форма політичної участі громадян. Існують і нетрадиційні форми діяльності, до яких

відносяться: активна підтримка політиків чи партій, партійна, що розуміється як активна участь, місцева діяльність, вираження протесту чи соціального невдоволення та ін. Нетрадиційними формами діяльності займається невелика кількість симпатиків і прихильників певної партії чи політичного варіанту.

Практичний досвід у цій сфері свідчить про перехід від фази виборчої боротьби до фази позитивного розвитку соціального консенсусу та стабілізації демократичної системи все ще складний і далекий від прийнятих очікувань з точки зору формування громадянської культури суспільства. Однак, що привертає увагу, низький інтерес до виборів, тоді мова йде про рівень легітимності вибору, зробленого меншістю громадян, які мають право голосу. Більше людей говорять, що братимуть участь у виборах, ніж насправді бере в них участь [9].

І. Щебетун та О. Грабар вважають: «Вибори – це можливість для громадян зробити раціональний вибір. Це вони вони вирішують, у якому напрямку піде розвиток держави в найближчі чотири-п'ять років. Натомість абсентеїзм - це віддалення суспільства від політики, тенденція до поглиблення відвернутися від політики. Такі настрої помітні в електорату незалежно від віку та рівня освіти. Їх також записують серед тих виборців, які декларують, що цікавляться суспільним життям, вони обходять виборчі дільниці і не висловлюють своїх політичних уподобань, чи навіть їх відсутність. Ми не можемо просто сказати, що це неучасть на виборах – це відсутність електоральних преференцій. Дуже часто це вираження свідомого усвідомлення відмова від політичної поведінки, яка очікувана та соціально високо оцінена. Громадяни збентежені тим, що відбувається на публічній арені та відсутність віри в цінність відданого ними голосу, роблять висновок, що це найкраще вираження їх ставлення до того, що відбувається в житті громадськості, а саме відсутність на виборах. Наслідки такого стану речей набагато серйозніші та складніші, тому що демократична система не може ефективно розвиватися в ситуації, коли електоральна пасивність більшості суспільства стає загальноприйнятим стандартом» [11].

Високий рівень неявки на виборчі дільниці парламентські, президентські та місцеві органи влади негативно впливають на рівень легітимації влади, як законодавчої (парламент), так і виконавчої (уряд і президент), і більше того не відображають адекватно представництво політичних інтересів громадян.

На думку Денисюка С.: «Вибори проводяться для того, щоб дізнатися про суспільні очікування та отримати їх підтримку громадян. Наслідок цієї ситуації і призводить до соціально несприятливої ситуації станом суспільно-політичної свідомості, а також в умовах функціонування демократична система, тобто така, що базується на отриманні необхідної підтримки і соціальної довіри, створює високий ризик з точки зору ефективного методу здійснення влади. Утримання повнолітніх громадян від очікуваної поведінки на виборах – це також політична поведінка. Низька громадянська активність більше не можна ігноруватися, тому що це доводить про низьку якість політики і політиків, тобто тих, хто хоче бути обраним, виконувати функції з дорученням громадської підтримки та довіри. Це є показником визрівання свідомого та продуманого політичного вибору чи лише показником соціального невдоволення, яке висловлювали громадяни, обравши, на їхню думку, менше зло» [6].

Таким чином, зміна, які відбувається у електоральній поведінці громадян, зокрема виборчий абсентеїзм, має певні причини, які зумовлені як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. Усунення громадян від політичних процесів потребує глибокого аналізу від науковців і тому є постійним предметом їх дослідження. Вважаємо, що теоретичні дослідження суті абсентеїзму сприятимуть збільшенню відвідуваності на наступних політичних виборах. Завдання політичних соціологів і політологів як аналітиків публічної сцени – уважно спостерігати за цим явищем, розробляти можливі шляхи подолання виборчого абсентеїзму, сприяти практичному застосуванню наукових здобутків у даній сфері у політичну сферу, оскільки активність громадян суголосна з розбудовою та поглибленням демократичних процесів.

Висновки до розділу 1

Таким чином, виборчий абсентеїзм – це політична пасивність чи відсутність активності громадян. Предметом аналізу науковців є ті, хто не бере участі у виборах і мотиви такої поведінки.

Види виборчого абсентеїзму визначають причини, чому громадяни не беруть участь у голосуванні. У джерелах зазначено два види неявки на вибори: винну та вимушену.

Винний абсентеїзм має місце, коли виборець свідомо вирішує не голосувати. Іншими словами, свідомо відвертається від політики. Він відсутній на виборах, і причин є багато. Абсентеїзм на виборах може бути спричинений відсутністю довіри до політиків і низьким почуттям суб'єктивізму громадянина, відсутність виборчої альтернативи або відсутність інтересу до політики. Винний абсентеїзм є важливішим і соціально складнішим, оскільки означає свідому відмову від участі у виборах. Дослідники політичної сцени беруться за аналіз мотивів і причин саме винного абсентеїзму, який носить небезпечний характер для збереження демократії.

Вимушений абсентеїзм, коли виборець хоче проголосувати, але з незалежних від нього причин не бере участі в голосуванні. Прикладом такого типу абсентеїзму є неучасть у виборах людей похилого віку, які проживають далеко від виборчих дільниць чи людей з інвалідністю, сфера діяльності яких обмежена неможливістю пересуватися і дістатися до виборчої дільниці може бути важкою перешкодою. До вимушеного прогулу належать також ситуації, коли хтось на момент голосування виконує інші обов'язки, наприклад, залишається у відрядженні, в країні чи за кордоном, навчається заочно, часто в іншому місті, ніж місце постійного проживання, або як студент, який зараз живе в академічному центрі далеко від його постійного місця проживання. Тоді ми маємо справу з вимушеним абсентеїзмом, оскільки припускаємо, що якби не було обставин, які перешкоджають участі у виборах, даний громадянин віддав би свій голос.

РОЗДІЛ 2

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД АБСЕНТЕЇЗМУ У ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ

2.1 Аналіз вибачої пасивності в країнах ЄС

Західна Європа має більше давніх демократій, ніж будь-який інший континент. Вільні вибори проводяться безперервно більше століття в таких країнах, як Бельгія, Данія, Франція, Ірландія, Люксембург, Нідерланди, Швеція та Великобританія. Загальні вибори були запроваджені з кінця Першої світової війни в Австрії, Німеччині, Фінляндії та Італії, але переривалися періодами недемократичного правління. Навіть відносно пізні демократії — Греція, Португалія та Іспанії вже понад чверть століття проводять вільні вибори . Денисюк С. : «Але явка в країнах Західної Європи не така висока, як хотілося б демократичним активістам, і вона має деякі ознаки того, що сьогодні виборці менш схильні голосувати, ніж покоління тому. Серед 233 національних парламентських виборів, які відбулися в 15 різних країнах-членах Європейського Союзу (ЄС) та додаткових 64 національних виборів до Європейського парламенту після Другої світової війни, завжди можна знайти приклади падіння чи зростання явки» [4]. Отже, метою цього розділу є систематичний огляд тенденцій явки виборців ЄС, щоб визначити, чи втрачають електорати багатьох найстаріших демократій світу інтерес до здійснення свого права голосу і, якщо так, то чому.

На парламентських виборах з 1945 року середня явка в країнах-членах ЄС становила 83,0 % зареєстрованого електорату. Ця цифра фактично недостатньо відображає частку електорату, який зазвичай голосує, оскільки це узгоджується з голосуванням кожного виборця на п'яти з шести національних виборів. Одним словом, переважна більшість громадян проголосували на більшості виборів, на яких вони мають право голосу [13]. Розенстон С. вказує: «З кінця Другої світової війни до 1959 року явка в державах, які зараз є членами ЄС склала у середньому 84,7 %. У період економічного підйому між 1960 і 1973 роками явка була фактично такою ж

85,6 %. Коли економічні умови погіршилися через зростання цін на нафту, світову рецесію та інфляція, явка майже не постраждала; вона становила в середньому 83,9 % між 1974 і 1987 роками. Ознаки падіння відчутні з 1988 року, в середньому 78 % з того часу. У восьми країнах — Португалії, Нідерландах, Франції, Австрія, Фінляндія, Італія, Сполучене Королівство та Люксембург — спостерігається чітка тенденція до зниження явки. Однак у семи країнах — Греції, Данії, Бельгії, Іспанії, Швеції, Німеччині та Ірландії — коливання як вгору, так і вниз настільки численні, що є немає чіткої тенденції в обох напрямках. Найбільший і найстійкіший спад спостерігається в Португалії. Незважаючи на те, що Португалія має конкурентну партію, система та уряд часто переходять із рук в руки в результаті виборів, спостерігається тенденція до зниження явки більше 3 % між одними виборами та наступними з моменту запровадження вільних виборів у 1975 році. У Нідерландах значну тенденцію до зниження явки можна пояснити лише частково скасування обов'язкового голосування в 1967 році, оскільки з того часу явка продовжувала знижуватися» [24]. Федерсон Т. Песендорф В.: «За останні півстоліття явка відносно незначно змінювалася: стандартне відхилення становить лише 8,3 %. В більш ніж дві третини національних виборів, 75 % виборців голосує, і є явка більша ніж 90 % у майже 1/3 всіх виборів. У десяти з 15 країн ЄС явка на кожних виборах за більш ніж півстоліття завжди становила 75 % або вище [21].

ЄС виник як елітна угода між національними лідерами, зацікавленими у запобіганні новій війні в Європі. Розширення членства іноді вимагало голосування на референдумі, деякі з яких були втрачені, особливо в Норвегії. Інколи перед виборцями було проведено два референдуми дав результат, якого хотіли політичні еліти, наприклад, у Данії та Ірландії. Вибори до Європейського парламенту вперше відбулися в 1979 році, через понад два десятиліття після заснування того, що тоді було Європейським економічним співтовариством (ЄЕС). У заснуванні брали участь дев'ять країн. Відтоді вибори проводилися з інтервалом у п'ять років, у них брали участь інші країни як ЄС збільшився. На перших виборах явка склала в середньому 65,9 %, що є нижчим показником, ніж на національних виборах приблизно в той час.

Відтоді на кожних виборах участь у виборах до Європейського парламенту знижувалася. У 1999 році явка склала 52,8 % [4].

Там, де громадяни все життя прожили в демократичній системі, без урахування інших факторів явка майже на 10 % вище, ніж у нових демократіях, таких як Іспанія, Португалія та Греція. У Бельгії незмінно висока явка: на 18 виборах до національного парламенту з 1945 року в середньому 92,5 % виборців взяли участь, і явка ніколи не падала нижче 90 %. У Люксембурзі та Італії зазвичай голосували майже дев'ять десятих виборців. В інших країнах континенту явка в середньому становить: 73,2 % в Ірландії та нижче 75 % в Іспанії та Франції. Однак навіть тут, явка не є «низькою», оскільки у виборах бере участь троє з чотирьох виборців [20].

Зміни в правилах проведення виборів чи правління впливали на середню явку. Оскільки Нідерланди в 1967 році скасували закон, який передбачав обов'язковість голосування зареєстрованих виборців, явка впала в середньому на 12,8 %. Оскільки Австрія перестала вводити федеральну вимогу щодо голосування середня явка впала на 7,7 %. Грецький режим, який змінив військове правління досяг вищої середньої явки, ніж режим, який керував до військового перевороту 1967 року. Однак, у Франції перехід від Четвертої до П'ятої республіки в 1958 році супроводжувався падінням явки. У Франції, де відбулася зміна політичного режиму, у П'ятій республіці спостерігається постійне падіння явки виборців від 77 % на виборах 1958 року до 60 % на парламентських виборах 2002 року. В Італії введення нової виборчої системи в рамках кампанії проти корупції супроводжувалося падінням середньої явки [16].

На думку Гаврилюк Д. : «У епоху телебачення, коли особистості вважаються принаймні такими ж важливими, як і політичні партії, президентські вибори повинні забезпечити високу явку, тому що це відчутна конкуренція між окремими людьми. Однак, хоча кожна країна ЄС обирає парламент, народні вибори президента відбуваються лише в п'яти країнах. Там, де главою держави є монарх, вибори не потрібні, а також в Італії, Німеччині та Греції глава держави обирається

національними зборами, а не шляхом прямих виборів. Популярно обирати президента там, де він має великі повноваження. Найбільше їх у Франції, де є президент вищий за прем'єр-міністра, і суттєві - у Португалії та Фінляндії, але в Австрії та Ірландії політична роль президента незначна». Наскільки особистість важливіша за партійні зв'язки, наголошені на парламентських виборах, то президентські вибори повинні показати вищу явку, оскільки вони відбуваються в різні дати. У Франції явка на президентських виборах в середньому на 9 % вища, ніж у першому турі національного голосування. В Ірландії, явка на президентських виборах у середньому на 16 % нижча, ніж у середньому на виборах до парламенту. У Португалії явка на президентських виборах на 7 % нижча, ніж на виборах до Національних зборів, і спостерігається суттєва тенденція до зниження. На перших президентських виборах у Португалії у 1976 році проголосувало 3/4 виборців, тоді як у 2001 році явка була навіть нижчою, ніж у США президентських виборів – 50 % [23].

У Західній Європі виборча система зазвичай відображає закони, прийняті коаліційним урядом, який залежить від двох, трьох чи навіть чотирьох партій для підтримки. Політологи скористалися цим фактом, щоб сформулювати наступні гіпотези. Явка на виборах буде вищою, якщо члени парламенту обираються за пропорційною системою представництва. На виборах кожен голос відданий за партії, що перевищують низький бар'єр (5 %), допомагає виборцям потрапити до парламенту. Бельгія, Люксембург і Греція мають послідовно домагалися зробити голосування обов'язковим; у Нідерландах було обов'язкове голосування до включно вибори 1967 р.; а в Австрії було обов'язкове голосування на національному рівні до 1979 року включно. Італія заявляє, що голосування є обов'язком громадянина, але санкції не є ефективними.

Вибори проводяться у вихідний, а не робочий день. Якщо вибори проводяться в суботу чи неділю, або день виборів державне свято, вільний час, у який виборці, які працюють за наймом, можуть голосувати, значно збільшується. Принаймні один день голосування є вихідним днем у дев'яти країнах ЄС — Австрії, Бельгії, Франції,

Німеччині, Греції, Італії, Люксембурзі, Португалія і Швеція. Очікується, що в інших шести виборці, які працюють за наймом, знайдуть час для голосування виконувати свої повсякденні обов'язки.

Британські політики зазвичай стверджують: «Для виборців ближчі представники, коли голоси подані за окремого кандидата на одномандатних виборах. Альтернативна міра – це співвідношення кількості виборців до кількості депутатів. Поєднання вищих податків і пільг збільшує стимули для голосувати, чи зберегти пільги високими, чи знизити високі податки» [2]. Державні витрати у відсотках національного ВВП коливається від 29,3 % в Ірландії до 55,1 % в Швеції.

У Бельгії, де голосування є обов'язковим, у середньому 91,2 % беруть участь, і в Люксембурзі ця частка майже така ж висока. З іншого боку, менше ніж одна третина британських виборців брала участь у виборах до Європейського парламенту. Ще в п'яти країнах — Швеції, Фінляндія, Нідерланди, Данія та Португалія — менше половини електорату можна потурбуватися проголосувати за їхні представники на європейському рівні управління. Різниця між відсотком тих, хто голосував на національних виборах і на виборах до Європейського парламенту також вражають. У Великій Британії та Швеції явка на виборах до Європейського парламенту в середньому вдвічі менша ніж на національних парламентських виборах. У Данії та Нідерландах розрив між двома типами вибори так само великі. У середньому розрив між явкою на виборах до Європейського парламенту та національних виборів, проведених за цей же період, становить 18,8 %. Люксембург — єдина країна, яка знайшла а спосіб зробити явку однаковою: вона проводить національні вибори в той самий день, що й Європейський парламент вибори. Проте жоден інший європейський уряд не хоче зв'язувати собі руки таким чином і навряд чи збирається широке визнання дозволу на п'ятирічний перерву між одними національними виборами та наступними, щоб забезпечити те, що національні вибори припадають на той самий день, що й вибори до Європейського парламенту. Як і на національних виборах, виборчі заходи мають найбільший вплив на явку в Європі. Множинний статистичний аналіз явки на виборах до Європейського

Парламент показує, що обов'язкове голосування, підвищує явку на 22,6 %. Виборча система займає друге місце за впливом, підвищивши явку на 13,0 %, і зробивши день виборів днем відпочинок також має двозначний вплив на явку. Звична соціалізація знову важлива, оскільки явка вища в країн, які найдовше були в ЄС. Без урахування інших впливів державні витрати у відсотках ВВП має обмежений вплив на явку, оскільки голосування нижче в країнах із високими витратами. ВВП на душу населення становить несуттєвий вплив на те, чи голосуватимуть люди.

Рівень участі у виборах значно вищий за частку населення, яка спостерігає програми про поточні події на телебаченні, читати газети, які детально чи добре повідомляють про політичні події інформований про політику. Голосування - це єдина політична діяльність, в якій бере участь більшість дорослих. Та явка не дотягує 100 відсотків. Демократичні ідеалісти стверджують, що кожен повинен брати участь у виборах, тому що це громадянський обов'язок. Крім того, 100 % участь дозволить уникнути ризику відсутності репрезентації усього спектру громадської думки в країні .

Експерти стверджують: «За іронією долі, навіть там, де є або було обов'язкове голосування, явка не досягає 100 відсотків. Наприклад, у Нідерландах у 1950-х роках в середньому 5 відсотків зареєстрованих виборців не брали участь у голосуванні. У Бельгії, де голосування все ще є обов'язковим, майже 10 відсотків зареєстрованих виборців не голосують. Лібертаріанські цінності набули сили по всій Західній Європі, а також у Нідерландах та Австрії парламенти скасували закони про обов'язкове голосування» [23].

Вважаємо, що у суспільствах, в яких політично байдужі не мають почуття громадянського обов'язку голосувати, запровадження обов'язкового голосування, швидше за все, буде меншим успішним, оскільки він суперечить нормам лібертаріанства. Це створило б дуже значні проблеми із застосуванням ефективних покарань, якщо кожні вибори дадуть масові докази того, що ті, хто не голосує, залишаються безкарними. Якщо їх примушують голосувати, реєструють підтримку екстремістських партій чи партії пивоманів. Хоча сьогодні примус є політично

непопулярним, національні парламенти можуть вживати заходів, щоб заохотити тих, хто не голосує, прийти на виборчі дільниці. Проведення виборів у день, коли переважна більшість населення не бере участі робота збільшує явку. У світську епоху, коли люди зазвичай можуть робити те, що хочуть у суботу, релігійні заперечення проти недільного голосування мають невелику вагу.

Федерсон Т. Песендорф В. вказують: «Крім того, коли уряд підзвітний парламенту, який обирається пропорційне представництво, у той час як вибори визначають відносну силу партій у парламенті, саме міжпартійні переговори між політичними елітами визначають, хто насправді керуватиме. Хоча вибори можуть зменшити стурбованість населення, вплив уряду на життя громадян неухильно зростає, про що свідчить зростання державних витрат до двох п'ятих або більше ВВП у всьому ЄС в цілому. Зібрані гроші не спляються, а витрачаються на такі популярні послуги, як освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, дороги та вивезення сміття. Середня європейська домогосподарство регулярно насолоджується принаймні такими перевагами. Крім того, громадяни очікують від уряду запобігання руху небезпечних транспортних засобів на дорозі, щоб захистити їх від банківського та комерційного шахрайства, від шкідливої їжі та багато іншого. Зростання уряду призвело до зростання однопрофільних неурядових організацій. Деякі, як-от борці за право на життя проти абортів і ті, хто хоче надати більше допомоги країнам третього світу відстоюють моральну справу. Інші, такі як профспілки та бізнес-асоціації, існують для просування матеріальні інтереси. «Масова» демонстрація з 25 000 людей здається великою на екрані телевізора, але буде складати менше 1 % електорату європейської країни. Відсоток громадян, які є активними в неурядових організаціях може бути не більше ніж меншість, яка мала привілей голосувати на виборах, коли право голосування було недемократично обмежувальним. Проте «нездатність» більшості брати участь у масових демонстраціях і контрдemonстрації не скасовують права людей брати активну участь у лобіюванні. Корпоративність, за допомогою якої бізнес, працівники, сільськогосподарські та професійні організації ведуть переговори, забезпечує

віртуальне представництво осіб. Але корпоративні складаються з організацій, а не з окремих осіб. У Брюсселі, де виступають тисячі організацій для ЄС із 15 країн-членів» [21].

2.2 Причини виборчого абсентеїзму серед молоді

Падіння явки серед європейців є загальною тенденцією, проте молоді виборці утримуються від участі у виборах частіше, ніж старше населення в усіх європейських демократіях. Зниження явки серед молодих людей перетворюється на абсентеїзм у подальшому житті. Лісней Д. Бредлі А. та інші вказують: «Загальна явка виборців у державах-членах ЄС знизилася у середньому з 83 % у 1980-х роках до 65 % на даний момент. Коли громадянин є час від часу відсутній на виборах, це ознака не політичної незадоволеності, а несподіваної або небажаної зміни особистих обставин, наприклад, раптова хвороба або відпустка в день виборів. Явка на голосуванні також може бути знижена неточностями в реєстрі виборців, такими як включення померлих осіб або тих, хто емігрував, які все ще мають право голосу» [25].

Гербут Н. та Попов О. підкреслюють: «Неявка молоді на європейські вибори пов'язана з двома значними політичними змінами за останні два десятиліття. По-перше, це суперечка щодо легітимності процесу євроінтеграції. ЄС отримав повноваження впливати на розвиток суспільства швидше, ніж громадськість залучається до прийняття рішень. Життя у все більш інтегрованій Європі – це недостатній стимул переконати молодь проголосувати. По-друге, зменшення виборців серед молоді є безпосередньо пов'язане зі змінами форм політичної соціалізації та активізму. Політична соціалізація здійснюється формальними та неформальними національними політичними інститутами, які означають відсутність молоді в Європейському парламенті. Інституції ЄС, національні уряди та всі рівні політичних гравців мають бути більш залучені до процесу повернення молоді до виборчої урни» [4].

Європейський Союз виступив за збільшення повноважень Європейського парламенту. Перрі Е. показує: «Проте з 1979 року явка виборців на кожних виборах знижувалася. Вибори до Європейського парламенту 2009 року ознаменувалися відсутністю майже 65% молоді. Дані «Євробарометра» за 2009 рік показують, що всі

основні соціально-демографічні фактори впливають на ймовірність голосування. Типовим молодим абстинентом є: жінки віком до 25 років; належні до нижчих верств суспільства; має тільки середню освіту; і або не працює, або знаходиться в ручному режимі працевлаштування» [26].

Існують чотири можливі причини того, чому молоді люди не голосують на виборах до Європейського парламенту. Перша причина, яку обґрунтовують теоретики вибору, це коли окремі голоси не впливають на зміну ситуації, громадяни вважають за краще присвячувати свій час іншим заняттям, ніж політиці. Однак дані свідчать, що це не стосується молодих виборців на виборах до Європарламенту, вони рідко називають перевагу приватних справ як причину прогулу.

Друге пояснення полягає в тому, що абсентеїзм є формою протесту проти ЄС. Однак дані не підтверджують цю теорію, оскільки молоді люди найменше утримуються через невдоволення ЄС. Пропонується альтернативне пояснення, що вибори до Європейського парламенту розглядаються як вибори другого порядку. Однак Доунс А. показує сильну кореляцію між голосуванням на національних виборах і виборах до Європейського парламенту: «Виборці, які утримуються на національних виборах, майже напевно утримаються на виборах до Європарламенту також. Збільшення повноважень парламенту навряд чи змінить цю динаміку; криза євро підтвердила, що ключові рішення є не в Європейському парламенті. Як наслідок, виборці утримуються від участі в європейських виборах. Прихильники теорії виборів другого порядку також пов'язують абсентеїзм молоді з оцінкою ЄС виборцями. Вони стверджують, що явка залежить від контексту виборів, окрема ступінь конкуренції між сторонами та відчутні ефекти конкуренції. Дев'яносто відсотків ті, хто кажуть, що вони, ймовірно, будуть голосувати, роблять це тому, що вони завжди голосують, тоді як ми знаємо, що до 40% молодих виборців, які брали участь у національних виборах, утрималися від Європейських виборів» [19]. Тим не менш, ці результати можуть свідчити про зростання інтересу до ЄС серед молоді. Альтернативне пояснення зазначає, що вибори до Європейського парламенту розглядається як вибори другого порядку. Виборцям важко зрозуміти, що

поставлено на карту, і вони не бачать побачити негайного ефекту у плані формування уряду. Європейські вибори все ще проводяться в національному контексті та змагаються з національними політичними партіями. Починається проблема абсентеїзму на європейських виборах на національному рівні: найбільш значущим фактором неявки на європейських виборах є неявка на вибори національного рівня.

Третя теорія просто стверджує, що молоді люди відчують себе виключеними від політики і що питання, які їх хвилюють, не розглядаються. Дані також показують, що більшість молодих виборців утримуються від участі в голосуванні, тому що політичні партії не орієнтуються на них у своїх кампаніях. Зразки партійних маніфестів в п'яти країнах під час виборів до Європейського парламенту 2009 року показують, що половина партій не згадала про молодь і, серед тих, хто це зробив, більшість не змогли запропонувати щодо неї конкретну політику .

Лише чотири з 30 партій запропонували комплексну молодіжну політику на рівні ЄС. Маніфести, що обговорюють питання, пов'язані з молоддю, посиляються на необхідність покращення освіти, яка на рівні ЄС дуже часто поєднується з поняттям мобільності студентів і вдосконаленням мовних навичок. Сасінська – Клас Т : «У маніфестах є ще три проблеми молоді які мають дуже схоже покриття. Перший – участь і емансипація. Це включає дебати щодо необхідності сприяння участі молоді в політиці та житті суспільства в найширшому розумінні. Партії прагнуть захистити молодих людей від небезпек у суспільстві, таких як злочинність, насильство чи зловживання в Інтернеті. Специфічний вимір цього способу обрамлення проблеми молоді - це підхід до громадського здоров'я, де партії прагнуть захистити молодих людей від наслідків наркотиків і алкоголю. Третя молодіжна проблема – безробіття серед молоді. Не дивно, що половина посилянь походить із Іспанії, де безробіття серед молоді вже різко зросло 2009 року, і з тих пір постійно зростає» [30].

Політичні партії були основним засобом політичної діяльності в Європі більше ніж століття. Однак існує розрив між політичними партіями і молоддю, про що свідчить спад членства в партії за останні два десятиліття, в Європі лише 2% молодих людей є членами політичних партій. Партії по-різному вирішують проблеми молоді. Одні із них – через залучення молоді до відповідальних посад в організації, інші - через висування їх кандидатами на виборні посади. Ліберальні партії мають більшу частку молодих кандидатів, дуже близьку до частки молоді серед населення ЄС. Проблемою є напруга між партією та їх молодіжними осередками. Молодим кандидатам надається менший пріоритет, ніж хотілося б, щоб це було. Більшість молодіжних організацій бачать своє завдання у лобіюванні партій, а не мобілізацію молоді, як їх основну функцію .

Четверта теорія припускає, що молоді люди не відсторонені від політики, а радше віддають перевагу формам активізму які не визнані партіями та урядами. Дослідження показує, що політична участь молодих людей змінилася від виборчої політики до політичної, орієнтованої на справу дії та мереж. Опитані стверджували, що на відміну від старших покоління, які встановили перевагу виборів, молоді люди не хочуть брати участь у довгострокових проектах. Молодь менш схильна до політичних партій і зв'язувати себе довгостроковою роботою, яка потребує багато часу. Молоде покоління не аполітичне, але, як правило, віддає перевагу чітко визначеним проектам. Скоріше дослідження показують, що політична участь молодших поколінь перейшла з виборчої діяльності до політичних дій, орієнтованих на конкретні справи. Прогули молоді створюють замкнуте коло, де партії нехтують питаннями молоді, а молодь реагує теж, голосуючи дедалі меншою кількістю .

Дослідження Інституту демократії та допомоги виборам (IDEA) у 2019 році розглядало два підводні камені європейських виборів, а саме неявка виборців серед молоді та недостатнє представництво жінок у Європейському парламенті. Щодо першого, дослідження Котанідіса С. підкреслило: «На виборах 2014 року середній показник неявки виборців становив 72,2 % для молодих люди віком від 16 до 24 років, з явкою виборців менше 25% у 15 державах-членах. До речі наприклад,

менше 6% молодих людей у Словаччині проголосували на виборах до Європарламенту 2014 року, порівняно з 10 % у Фінляндії. Дослідження підкреслило важливість залучення молоді до Європейських виборів, особливо тих, хто «вважає себе соціально відчуженими або у не вигідному становищі», зокрема, щоб уникнути обрання відносно «старого» Європейського парламенту. Середній вік членів Європейського парламенту (ЄП) на установчій сесії в липні 2014 року було 53 роки; у 14 державах-членах жоден депутат Європарламенту не був молодший 35 років. Лише у 8 державах-членах (Бельгія, Болгарія, Данія, Іспанія, Італія, Люксембург, Румунія та Нідерланди) становили понад 10 % національної делегації до 35 років. Після виборів 2019 року середній вік євродепутатів становив 50 років» [23].

Таким чином, існує значне недопредставництво молоді на виборах до Європейського парламенту. Члени Європарламенту є уповноваженими представниками, оскільки громадяни призначають їх на виборах, тому відсутність молоді означає, що молоді люди менш представлені, менше представників для захисту їхніх інтересів. Хоча немає вимоги бути молодим, щоб відстоювати інтереси молодих людей, дані показують, що молодші кандидати більше, ніж старші кандидати, ідентифікують себе і надають більше значення інтересам молоді. Відсутність інтересу старших кандидатів породжує упередженість молоді, яка потім сприяє апатії, оскільки молоді люди вважають, що їхні інтереси ігноруються.

Таким чином, абсентеїзм молоді на європейських виборах пов'язаний з розривом зв'язку між молоддю та представницькою політикою загалом і, значною мірою, також є а відображення дефіциту політичної соціалізації.

Висновок до розділу 2

Таким чином, абсентеїзм молоді на європейських виборах пов'язаний з розривом зв'язку між молоддю та представницькою політикою загалом і, значною мірою, також є а відображення дефіциту політичної соціалізації.

Послаблення соціалізації, неправильне уявлення та апатія. Є й інші дефіцити соціалізації; наприклад, падіння партійності та довіри до партій. Ступінь до якої молоді люди близькі чи віддалені від політичних партій, має явний вплив на абсентеїзм, який більше узагальнено серед тих, хто не відчуває прихильності до політики партії, а також ті, що знаходяться в центрі політичного спектру. Серед молодих виборців (79%) поширена недовіра до політичних партій, але це не так вирішальним чинником їхньої ймовірності участі в політиці. Ті, хто не довіряє партіям, схильні утримуватися від виборів, але ті, хто довіряє партіям, все одно не голосують у дуже великій кількості. Навіть якщо довіра до партій не гарантує участі, недовіра до них, як правило, гарантує це. Одним із аспектів відчуження молоді від політики пов'язані з труднощами в отриманні політичної інформації. Також є вагомі підстави вважати, що прогули молоді насправді пов'язані з тим, називається апатія, що створює розрив між обговорюваними проблемами у політиці та тим, як сприймають молоді виборці представництво їх інтересів. Молоде покоління постраждало від економічної та соціальної кризи через структуру ринків праці та національний добробут. Посилення нестабільності молодого покоління, особливо незахищеність права на працю, послаблює сімейні та громадські зв'язки, погіршує життя молодих людей. Те, що молодь голосує в менших пропорціях, ніж інші вікові групи, має важливі наслідки для незаможних молодих людей у суспільства, які не мають реального голосу у виборчій політиці, можуть бути ігнорованими політиками. У старінні суспільствах, абсентеїзм молодих виборців означає, що їх інтереси не представлені так добре, як інтереси старших поколінь. Голоси, які фактично вирішують вибори, як правило людей та інтереси старших, а не молодших цих вирішальних виборців, швидше за все, будуть краще представлені в державних видатках і політиці соціального забезпечення.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ АБСЕНТЕЇЗМУ

3.1. Досвід подолання абсентеїзму серед молоді в країнах ЄС

Вибори до Європейського парламенту представляють вирішальний момент у європейській демократії: він дає громадянам можливість висловитися. Європейська демократія – це набагато більше, ніж просто голосування – це також громадська участь у демократичному процесі. У резолюції 2018 року про реалізацію молодіжної стратегії ЄС парламент рекомендував, щоб молоді люди, особливо ті з меншими можливостями, мали змогу грати активну роль у суспільному житті та участь у процесі прийняття рішень на рівні ЄС. Крім того, держави-члени повинні заохочувати участь національних, регіональних і місцевих осіб, які приймають рішення у структурованому діалозі з молоддю.

Парламент наголосив на необхідності активізації участі молодих поколінь у виборчих процесах у своїй постанові від 26 листопада 2020 р. У цій же постанові парламент привітав високу явку на європейських виборах 2019 року, також завдяки збільшенню участі молоді та закликав Комісію та Раду розглянути молоді проблеми людей, «які мають вирішальне значення для життя наступних поколінь». Кренеріч М. акцентує увагу: «Постанова парламенту від 18 травня 2021 року щодо Erasmus+ Програма закликала до визнання необхідності активізації участі молоді в демократичному житті. У своїй постанові від 6 квітня 2022 року Європейський парламент заявив, що важливо зосередитися на розробці навчальних програм і національному оцінюванні громадянської освіти, а також закликав до комплексної європейської стратегії європейської громадянської освіти. Парламент високо оцінив програму шкіл-амбасадорів, яка підвищує обізнаність учнів про європейську парламентську демократію та європейські цінності, який пропонує практичний досвід роботи в палаті Європейського парламенту до середньої школи студентів» [22].

Після перших європейських виборів у 1979 році виборча явка на виборах 2019 року досягла безпрецедентних 50,6 %. Це збільшення було значною мірою результатом більшої участі молоді, демонстрації прагнення людей до активної політичної участі, в тому числі шляхом голосування. Серед основних мотивів голосування 52 % респондентів згадали про почуття громадянського обов'язку. Переважна більшість респондентів (68%) у ЄС-28 (тоді ще включно зі Сполученим Королівством, яке згодом вийшло з ЄС) вважали, що їхня країна мало отримала вигоди від членства в ЄС, тоді як (56 %) вважають, що їхній голос має значення в ЄС. Політична довіра дійсно є одним із факторів, що впливають на бажання людей голосувати. Позитивний образ ЄС тісно пов'язаний з довірою до інституцій та політики ЄС, і це показник участі у європейському проекті.

Що стосується участі молоді у виборах 2019 року, спостерігач Сасінська – Клас Т. визнає, що був: «Позитивний вплив кампанії Європейського парламенту «Цього разу я голосую» та обліковий запис Snapchat «Цього разу я голосую». Обліковий запис Snapchat спрямований на залучення та сприяння кращому розумінню тем, які найбільше цікавлять молодих європейців. На думку того ж автора, одним із найуспішних елементів була акція «гра на землі», тобто «молоді люди виходять на вулиці в ЄС». У спробі просування більш емоційного повідомлення про необхідність голосування і обрання майбутнього, якого ми хочемо для майбутніх поколінь, парламент просував відео «Обери своє майбутнє», яке певним чином відійшло від традиційних комунікаційних кампаній, показавши пари батьків у Європі безпосередньо перед і після того, як вони стали свідками народження своєї дитини» [30].

Кілька причин можуть пояснити, чому європейські вибори зафіксували таку безпрецедентну явку, починаючи із поєднання одночасних європейських і національних виборів; використання альтернативних форм голосування в країні та за кордоном; уявлення про те, що голосування є громадянським обов'язком у поєднанні з все більшим позитивним сприйняттям ЄС; і можливість голосувати протягом кількох днів або у вихідні дні.

На додаток до конкретної комунікаційної діяльності, пов'язаної з виборами, Парламент присуджує нагороди Європейського Союзу. Бусой С. підкреслює: «Молодіжна премія Карла Великого для проектів молодих громадян ЄС, які просувають європейську та міжнародну співпрацю. Кожні два роки Парламент також організовує Європейський молодіжний захід (EYE) у своїй будівлі в Страсбурзі, щоб заохотити участь молоді в європейському демократичному житті. Молоді люди з усього ЄС віком від 16 до 30 років, які прагнуть залучитися до політики, користаються цією можливістю, щоб поспілкуватися та обмінятися думками, в тому числі з особами, які приймають рішення. У червні 2023 року EYE зібрав тисячі молодих людей, щоб поділитися ідеями про майбутнє Європи. З цієї нагоди президент Європейського парламенту Роберта Мецола, заохочувала молодь брати активну участь у формуванні європейського проекту, наголошуючи, що не брати участь у цьому – це відступити в комфорт легкого цинізму чи байдужості» [15].

Деякі експерти стверджують, що молоді люди далеко не аполітичні: не тільки через голосування, але в цифровій сфері зростають інші форми нетрадиційної політичної активності (наприклад, масові твіти та кампанії по електронній пошті), а також на вулицях (наприклад, низовий активізм, петиції і шкільні страйки). Соціальні мережі пропонують можливість мобілізувати величезну кількість людей з неймовірною швидкістю через кордони. В онлайн-сфері (наприклад, публікації в блогах та/або соціальних мережах), молоді люди дізнаються про актуальну політику та поточні події щодо них.

Сасінська –Клас Т. вказує: «Дослідження 2015 року показало, що 42 % молодих людей (віком від 16 до 24 років) заявляють, що мають інтерес до політики. Згідно з тим же дослідженням, 70 % тих, хто мав право голосу, пішли на останні національні вибори і вважає, що основною формою політичної дії є голосування. Подібним чином опитування молоді Європейського парламенту 2021 року показало, що 87% з приблизно 18 000 опитаних людей брали участь принаймні в одній політичній чи громадській діяльності. Майже половина з них (46 %) проголосували

на виборах на місцевому, національному рівні або на рівні ЄС, а 42 % підписалися під петиціями. Інші форми громадської активності включали бойкот або купівлю певних продуктів з політичних, з етичних чи екологічних міркувань (25 %), а також участь у вуличних протестах чи демонстраціях (24 %). Тим не менш, політична акція, яка сприймається як найефективніший спосіб заявити про свій голос - це голосування на виборах (зазначили 41 %), а потім участь у протестах (33 %) та підписанні петицій (30 %) » [30].

Молоді люди все більше стають політично активними, демонструючи, що готові протестувати, волонтерити в асоціаціях і висловлювати свої політичні погляди через цифрові та соціальні мережі. Що стосується останнього, молодь також користується можливістю, яка пропонує альтернативні форми політичних ініціатив, таких як програми для смартфонів, відеоблоги та соціальні мережі медійних кампаній. Політична активність в Інтернеті за даними 18 156 молодих людей віком від 16 до 30 років, які взяли участь у Молодіжному Європейському Парламенті 2021 р. Згідно з опитуванням, основними джерелами інформації про політичні та соціальні питання є соціальні медіа (41 %) та новинні сайти (41 %). Facebook (54 %), Instagram (48 %), YouTube (35 %) і «X» (раніше Twitter) (29 %) вважаються найбільш відвідуваними соціальними мережами, хоча і TikTok (14 %), а також згадується WhatsApp (10%). Використання соціальних медіа залежить від віку, особливо Facebook поширений (69 %) серед людей віком від 26 до 30 років, тоді як наймолодші повідомили, що використовують Instagram (64 %) і TikTok (25%) частіше. Парламент у листопаді 2023 року підтвердив, що молодші респонденти (59 % від 15 до 24 років) набагато частіше користуються платформами соціальних мереж, ніж люди віком від 55 років; що вони більш імовірно читатимуть статті чи пости, які з'являються в їхніх соціальних мережах онлайн. Зрештою, більша явка на наступних виборах очікується, якщо певна частина населення почувається краще представленою. Голосування в місцеві, національні та європейські вибори вважається найефективнішою дією для залучення молоді (39 %), потім активна участь у соціальних мережах (30 %), і участь у політичних рухах (26 %) та

молодіжних/студентських організаціях (25 %). Спеціальне дослідження Євробарометра 2020 на Майбутнє Європи підтвердив, що голосування на європейських виборах вважається найкращим способом [25].

Вчені та політологи запропонували багато різних способів сприяння участі молоді на виборах. Дослідники, такі, як Котанідіс С. підкреслюють: «Роль національних партій у просуванні проблем які мають особливе значення для молоді та просування молодих кандидатів, а також підкреслює важливість громадянської підготовки та освіти в питаннях, пов'язаних з ЄС. Інші можливості сприяння залученню молоді включають: зниження віку для голосування та балотування на виборах; запровадження альтернативних методів голосування, таких як голосування онлайн або поштою; або навіть зробити голосування обов'язковим, залучити молодь до складання партійних маніфестів або до розробці окремих партійних маніфестів у зверненні до молодих виборців. Покращення умов доступу до виборчої урни, також розглядається можливість залучення молодих людей з обмеженими можливостями або надання альтернатив електронного голосування. Особливо привабливою була б можливість голосувати з будь-якого місця через Інтернет технічно підкованого покоління» [23].

Відповідно до статті 8 Закону про європейські вибори, держави-члени можуть встановлювати мінімальний вік для голосування у своєму внутрішньому законодавстві. Кренеріч М. аналізує: «Станом на грудень 2023 року вік голосування встановлено на рівні 16 років у Бельгії, Німеччині, Мальта та Австрія, 17 у Греції та 18 в решті держав-членів. Німеччина змінила свій закон про вибори востаннє в 2023 році, Бельгія зробила це в 2022 році, а Мальта в 2018 році. У рамках реформи виборчого законодавства 2007 року вік виборців був знижений в Австрії з 18 до 16 років. Це означає що близько 1 760 000 молодих виборців (16 та 17 років) вперше проголосували у 2024 році» [22].

У травні 2022 року парламент вніс пропозицію щодо регламенту Ради, спрямованого замінити Європейський виборчий акт 1976 року (Рішення Ради (ЄС, Євратом) 2018/994). Відповідно до Декларація 17 пропозиції, «має бути

встановлений єдиний узгоджений вік для голосування та балотування бути запроваджені в усьому Союзі з метою забезпечення рівності та уникнення дискримінації». Стаття 4 пропозиції встановлює вік у 16 років, але допускає винятки для «існуючих конституційних порядків». встановлення мінімального віку виборців у 18 або 17 років» [20].

Аналіз п'яти виборів в Австрії у 2020 році показав, що 16 - та 17-річні виборці були більш активними, ніж старші. Крім того, виборці 16 і 17 років, як правило, мають більше оптимістичне бачення політики та вищий рівень довіри до влади. Недавнє дослідження, проведене після загальних виборів у Німеччині 2021 року, стверджує: «Раннє надання виборчих прав може мати позитивний тривалий вплив на явку на виборах. Явка відразу зростає, коли молоді виборці ще живуть з батьками, а молодь може виробити звичку голосувати все життя, якщо вони почнуть голосувати в 16 або 17 років і досі живуть з батьками. Проте коли визнається право голосу у 16 чи 17 років на деяких, але не на всіх типах виборів, може статися «тимчасове позбавлення виборчих прав». Дійсно, в деяких країни, 16-річні можуть голосувати на місцевих виборах, тоді як вік голосування залишається 18 на національних виборах» [16].

У дослідженні 2018 року, присвяченому виборам у Данії, навіть стверджувалося, що молоді виборці впливають на поведінку їхніх батьків при голосуванні, оскільки батьки, швидше за все, голосують, щоб показати приклад і підвищити громадську активність дітей. У середньому батьки молодих виборців частіше голосували на 2,7 %, але лише коли батьки жили з дітьми. Однак дослідники Лісней Д., Нейс Д. та інші звернули увагу на таке: «Поведінка людей віком від 16 до 17 років не обов'язково така ж, як поведінка підлітків від 18 до 19 років. Молоді люди віком від 16 до 17 років, як правило, все ще живуть з батьками, навчаються в старших класах і знають їх спільноту дуже добре. Кілька наступних досліджень також показали, що зниження виборчого віку загалом до 16 або 17 позитивно впливає на політичну залученість і громадянську позицію» [25].

Вважаємо, хоча ці та інші дослідження підкреслюють зв'язок між достроковим голосуванням і набуттям звички голосувати, вони також стверджують, що відсутність голосування на перших відповідних виборах може призвести до «утримання протягом усього життя або просто періодична участь виборців».

У 2024 році чотири держави-члени (Бельгія, Німеччина, Мальта та Австрія) дозволили своїм громадянам голосувати з 16 років, а в Греції вік права голосу становить 17 років. Напередодні виборів до Європарламенту 2024 року парламент створив платформу «Разом. Європа». Ідея проєкту - зібрати якомога більше людей разом, дати їм можливість поділитися своїми думками, сприяти дебатам і заходам. Вони заповнювали модулі електронного навчання та отримували новини про можливості для молоді. Парламентська кампанія перед виборами 2024 року розвивалася навколо двох ключових меседжів: «виконання» і «демократія». Що стосується першого, то громадяни ЄС дізнаються більше про те, що таке Європа, що для них робить Європейський парламент і як ЄС впливає на їхнє щоденне життя [30].

Також визначено мінімальний вік для балотування на виборах до Європейського парламенту внутрішнім законодавством кожної держави-члена. Блейс А. та Добжинська А. аналізують: «У резолюції парламенту від 3 травня 2022 року про європейські вибори нагадується, що мінімальний вік для право балотуватися в якості кандидата в 27 державах-членах варіюється від 18 до 25, і що мінімальний вік для отримання права голосу коливається від 16 до 18 років; він закликав до введення єдиний узгоджений вік В ЄС цей вік наразі змінюється таким чином: правила в 15 державах-членах передбачають 18-річний вік, 9 - 21 рік (Болгарія, Чехія, Ірландія, Естонія, Кіпр, Литва, Латвія, Польща та Словаччина), 1 (Румунія) на 23 роки та 2 (Греція та Італія) з 25 років. Пропозиція парламенту щодо Регламент Ради, спрямований на заміну Європейський виборчий акт 1976 року (Рада Рішення (ЄС, Євратом) 2018/994) встановлює вік для висування кандидатів у 18, і – в на відміну від виборчого віку – ні передбачити винятки. Вік відповідності вимогам для висування кандидатів є ключовою перешкодою явки молоді. У 69 % в

досліджуваних країнах вік голосування становив молодше віку для балотування; крім того, вік відповідності підвищується верхні камери» [14].

Висновки до розділу 3

Таким чином, маємо три основні висновки: по-перше, абсентеїзм молоді пов'язаний з соціально-економічними факторами; по-друге, снує взаємна недовіра між політичними партіями та молоддю; по-третє, політичним партіям ще належить врахувати зміни у формах політичної активності молоді та її засобах спілкування. Саме усунення таких негативних факторів призведе до подолання абсентеїзму серед молоді. Також слід враховувати конкретні практичні поради, а саме:

- держави-члени повинні встановити квоту на партійних депутатів Європарламенту , а саме 25% мають бути віком до 35 років;
- Замінити існуючі методи відбору кандидатів на вибори з відкритими праймеріз;
- Чітко включати питання молоді до партійних програм без «гетування»;
- Цільові ключові групи молоді: студенти, соціально ізольовані та вперше голосуючі;
- Транслявати гучні дебати, орієнтовані на молодь, серед топ-класу кандидатів на європейських виборах, наприклад між кандидати від європейських політичних партій на ю посаду президента Європейської комісії;
- Використовувати соціальні медіа для взаємодії та спілкування з аудиторією;
- Інтегрувати історію та роль ЄС у національній освітній системи;
- Спростити процес голосування;
- Знизити вік голосування на виборах до Європарламенту.
- Зниження віку для голосування є одним із способів підвищення участь молоді у виборах;
- передбачення голосування онлайн або поштою,
- зниження віку для висування кандидатів
 - сприяння громадянській освіті в шкільні програми.

ВИСНОВКИ

Таким чином, явище абсентеїзму є значною проблемою в політичних процесах, оскільки вибори залишаються важливими для розбудови демократії. Вони є ефективним способом віддати перевагу тим, хто керує країною для врахування народних інтересів. Але вибори втрачають значення через складність агрегації інтересів багаторівневого світу, місцевої, національної, європейської та глобальної політики. Так само існування конкуруючих цінностей — громадянська участь, особисті свободи, сприяння голосуванню та захист від шахрайства — накладає обмеження на те, що можна зробити для збільшення явка на національних виборах.

1. Здійснено аналіз явища абсентеїзму у політичній науці. Виборчий абсентеїзм — політична пасивність чи відсутність активності. Соціально-демографічні фактори, такі як освіта та дохід та професійна позиція, мають значний вплив на участь (або її відсутність) громадян у політичному житті. Абсентеїзм сам по собі є а форма політичної активності та протесту. Громадяни знають, що легітимність політичної системи вимагає, щоб більшість населення бере участь у прийнятті політичних рішень. Свідомо вирішивши не голосувати, громадяни цілком можуть проявити себе їх невдоволення курсом на євроінтеграцію. Вільні вибори давно встановлені, а що стосується соціалізації в демократичній політичній системі, то чим довше в країні проводяться вільні вибори, тим більша ймовірність, що громадяни проголосують, і це можливо лише для всіх виборців, які пережили демократичну соціалізацію в країнах, де після закінчення Першої світової війни безперервно відбувалися вільні вибори. Цьому критерію відповідає сім країн ЄС і ще чотири постійно проводять вільні вибори з 1945 року.

2. Охарактеризовано проблему вибочої пасивності в країнах ЄС. За останні півстоліття великі зміни вплинули на електорат у кожній західноєвропейській країні. Там відбулося підвищення рівня освіти та середнього доходу, що пов'язано зі збільшенням участі у виборах. Одночасно відбулася «деідеологізація» політики, оскільки партії лівих і правих мали тенденцію ставати центристськими. Оскільки зіткнення ідеологій відображало відданий електорат, а падіння ідеології має

привести до падіння явки. Затвердження голосування обов'язковим повинно зробити явку виборців вищою, ніж у країнах, де це добровільно. Обов'язкове голосування — оскаржується лібертаріанцями, які наголошують на цьому у вільному суспільстві кожен має право не голосувати, якщо захоче. Лише в тоталітарних режимах змушували громадян брати участь у політичній діяльності. Однак обов'язок голосувати зазвичай передбачає «м'який примус», оскільки покарання можуть бути незначними і не виконується. Більше того, навіть якщо голосування є добровільним, багато виборців можуть засвоїти культурні норми громадянської участі, таким чином зменшуючи вплив примусу. Політичні соціологи припускають, що соціальні та економічні характеристики країни, такі як матеріальний добробут і рівні освіти, матимуть основний вплив на участь у виборах. У більш заможних країнах громадяни, швидше за все, будуть урбанізованими і, отже, їм легше дістатися до виборчої дільниці, а також мати кращу освіту, маючи більшу когнітивне усвідомлення партій, кандидатів і важливості виборів у демократії.

3. Виокремлено причини виборчого абсентеїзму серед молоді. маємо три основні висновки: по-перше, абсентеїзм молоді пов'язаний з соціально-економічними факторами; по-друге, існує взаємна недовіра між політичними партіями та молоддю; по-третє, політичним партіям ще належить врахувати зміни у формах політичної активності молоді та її засобах спілкування. Саме усунення таких негативних факторів призведе до подолання абсентеїзму серед молоді. Абсентеїзм молоді має щонайменше два важливі наслідки для майбутнього ЄС як демократичної держави. По-перше, абсентеїзм впливає на стійкість демократії. Дані розповідають нас, які більшість молодих людей у ЄС має масово вирішила не бути представленою в Європарламенті. Це створює розрив між громадянами і єдиними безпосередніми є обраною інституцією в ЄС і, таким чином, є нежиттєздатним демократична точка зору. Сучасні молоді, хто утримується, можуть бути завтрашнім зрілим абстинентам, створюючи ще нижчий загальна явка. По-друге, відсутність молоді на роботі впливає на формування політики ЄС. Нездатність молодих людей брати

участь створює упереджене представництво в Європейському парламенті, де політична динаміка, як правило, надає перевагу старшим членам Європарламенту.

4. Розглянуто досвід подолання абсентеїзму серед молоді в країнах ЄС. Введення обов'язкового голосування підвищує явку. Призначення виборів на день відпочинку підвищує явку. Кількість виборців на одного депутата також впливає на явку, але не в очікуваний спосіб: чим більшу кількість виборців представляє депутат, тим вище явка. Соціально-економічні характеристики суспільства не мають істотного впливу на явку. Хоча освіта заохочує людей голосувати, країни з вищою часткою громадян з кращою освітою не демонструють вищого рівня явки. Полегшення для окремих осіб голосування на виборах може, в принципі, підвищити явку. Це може бути здійснюється різними способами, наприклад, дозволяючи людям голосувати поштою, особисто на іншій виборчій дільниці ніж за їхню звичайну домашню адресу, електронною поштою чи телефоном. Але кожен із цих заходів вимагає засобів захисту від шахрайства. Якщо люди голосують поза домом, вони повинні мати позитивні засоби ідентифікації. Запровадження заходів безпеки, таких як реєстрація пароля для голосування електронною поштою зменшить ризик шахрайства, але також ускладнить голосування заочно. Останні дослідження показують, що використання нових інформаційних технологій може полегшити роботу виборців, наприклад тих, хто не перебуває в країні або за місцем проживання в день виборів, проголосувавши поштою веб-сайт. Можливості розширення форми голосування виборцем для онлайн-голосування, а такі рішення вже використовуються у європейських країнах, таких як Нідерланди, Бельгія, Велика Британія та Швеція.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондар Н. О., Тодріна І. В. Феномен електорального абсентеїзму в сучасному суспільстві. Сучасне суспільство. 2019. Вип. 2., № 18. С. 28–36.
2. Гаврилюк Д.Ю. Абсентеїзм як феномен електоральної культури в контексті демократизації українського суспільства: автореф. дис. ... канд. пол. наук: 23.00.03 «Політична культура та ідеологія». Нац. педаг. університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2015. 20 с
3. Гавриловська К. Політичний абсентеїзм у сучасній Україні. Суспільно-політичні та психологічні студії. 2017. Вип. 1. С. 14–15 2014. № 2. С. 179-181.
4. Гербут Н.А., Попов О. Д. Абсентеїзм на виборах до Європейського парламенту: досвід для України в контексті європейської інтеграції. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/72_2023/72_2023.pdf (дата звернення: 28.01. 2025).
5. Горбатенко В. П. Абсентеїзм. Енциклопедія Сучасної України: електронна версія / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. Київ: Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=42245 (дата звернення: 28.03. 2025).
6. Денисюк С. Г. Політичне відчуження: антипод чи складова політичної комунікації? Сучасна українська політика: науковий вісник. Київ: Вид-во «Центр соціальних комунікацій», 2012. № 26. С. 254–263.
7. Додонов Д. Р. Раціональна складова абсентеїзму як специфічного прояву політичної поведінки. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2015. Вип. 18. С. 74-80
8. Стукаленко В.А. Теоретичні аспекти абсентеїзму. Правова держава. 2014. Вип.
9. Фоломєєв М. А., Крижанівська М. І. Абсентеїзм як соціальний феномен: особливості інтерпретації. Габітус. 2020. Вип. 12. Т. 1. С. 73–81.. 15–19
10. Шведа Ю. Р. Вибори та виборчі системи. Європейські стандарти та досвід для утвердження демократії в Україні. Львів, 2010. 462 с.
11. Щебетун І. С., Грабар О. С. Абсентеїзм як проблема сучасної демократії. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія:

- Юридичні науки. Конституційне право; муніципальне право. 2020. Т. 31 (70). Ч. 1. № 2. С. 63–68.
12. Almond G.A., Verba S.C., *The Civic Culture*, New York, 1963, 379 p.
13. Bacian I. and Huemer M.-A., *Citizenship education in national curricula*, EPRS, European Parliament, November 2023.
14. Blais, André and Dobrzynska, Agnieszka, 'Turnout in Electoral Democracies', *European Journal of Political Research*, 33/2 (1998), pp. 239–61
15. Busoi S. Electoral absenteeism in Romania, a threat to democracy. URL: https://cogito.ucdc.ro/dec2011/en/electoralabsenteeisminromaniaathreattodemocracysimonabusoi_13.pdf (дата звернення: 21.01.2025)
16. Code of Good Practice in Electoral Matters - Guidelines and Explanatory Report, Venice Commission. URL: https://www.venice.coe.int/images/SITE%20IMAGES/Publications/Code_conduite_PREMS%20026115%20GBR.pdf (дата звернення: 21.01.2025)
17. Converse P. E. *The Nature of Belief Systems in Mass Publics. Ideology and Discontent* / ed. David Apter. New York: Free Press, 1964. P. 206–261.
18. Del Monte M. Youth participation in European elections. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/754634/EPRS_BRI\(2023\)754634_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/754634/EPRS_BRI(2023)754634_EN.pdf) (дата звернення: 05.03.2025).
19. Downs A. An Economic Theory of Political Action in a Democracy. *Journal of Political Economy*. 1957. Vol. 65 №2. P. 135–150. URL: <http://www.jstor.org/stable/1827369> (дата звернення: 21.01.2023)
20. European election results. European Parliament : веб-сайт. URL: <https://www.europarl.europa.eu/electionresults-2019/en/turnout/> (дата звернення: 05.03.2025).
21. Feddersen T. J., Pesendorfer W. Voting Behavior and Information Aggregation in Elections with Private Information. *Econometrica*. 1997. Vol.65, № 5. P. 1029–1058.

22. Krennerich M. Report on electoral law and electoral administration in Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2020\)023-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2020)023-e) (дата звернення: 05.03.2025).
23. Kotanidis S., Conference on the Future of Europe: Overview of the final proposals, EPRS, European Parliament, November 2022.
24. Lane, J. E., Ersson, S., (2002), Macro and micro understanding in Political Science: What explains electoral participation?, European Journal of Political Research, Vol. 18, pp. 457-465, 1990, apud
25. Lisney J., Nijs J., Porcaro G., Bradley A., Kasasa A. Addressing youth absenteeism in European elections. URL: <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/addressing-youth-absenteeism-in-european-elections.pdf> (дата звернення: 5.03.2025).
26. Perea E. A. Individual characteristics, institutional incentives and electoral abstention in Western Europe”, European Journal of Political Research, Vol. 41, Issue 5.
27. Rosenstone S., Hansen M. Mobilization, Participation and Democracy in America. New York: Macmillan Publishing Company, 1993. 333 p.
28. Rose R. Voter Turnout in the European Union Member Countries. URL: https://cses.org/wp-content/uploads/2019/05/2003Plenary_IDEA_Rose.pdf (дата звернення: 05.03.2025).
29. Rolfe M. Voter Turnout: A Social Theory of Political Participation. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 250 p.
30. Sasińska-Klas T. O absencji wyborczej w Polsce. URL: <https://ruj.uj.edu.pl/server/api/core/bitstreams/85392767-0695-4c7e-8a9f-3daed2ef141a/content> (дата звернення: 25.03.2025).
31. Sniderman P.M. A New Look at Public Opinion Research. Political Science: The State of the Discipline / ed.A.W. Finifter, ed. Washington, 1993. P. 219–245
32. Wattenberg M.P. The Rise of Candidate-Centered Politics: Presidential Elections of the 1980s. Cambridge: Harvard University Press, 1991. 186 p.